

MARTIN ŠRAJER / 21. 8. 2025

„Člověk si tam připadal jako na obřím mejdanu“. Padesát let Letní filmové školy

Letní filmová škola (LFŠ) představuje ojedinělý fenomén – festival, jenž vznikl pod záštitou státních institucí a byl (a dodnes je) závislý na jejich podpoře, ale po většinu své existence zůstal relativně autonomním prostorem se svobodnou, intelektuálně otevřenou atmosférou, kde bylo povoleno, resp. kde si účastníci dovoľovali víc než na jiných oficiálních akcích. Nejenom pokud jde o skladbu promítaných filmů. Jan Bergl v knize *Filmovka* tuto spleť historii rozkrývá na více než 300 stranách, tvořených jednak historiografickými kapitolami podloženými písemnými a orálně-historickými archivními prameny a dobovými ohlasy v tisku, jednak rozhovory s pamětníky nabízejícími své osobní hledisko.

Milica Pechánková například vzpomíná, jak v počátcích akce, v předinternetové éře, nebylo snadné získat ověřené informace o uváděných titulech, Jan Bernard přibližuje taktizování při zařazování filmů mimo distribuční nabídku, Michael Málek vzpomíná na skandál s polotajnou projekcí explicitního dramatu *Trash* nebo nepodařený úvod k *Modrému sametu* od Davida Lynche, z něhož stačil vidět pouze úvodních dvacet minut. Dohromady pomáhají složit plastický obraz LFŠ jako šedé zóny, kde se jasně vymezené ideologické zadání potkávalo s různými formami subverze.

Zejména první polovina knihy, mapující období před zpřístupněním LFŠ široké veřejnosti, velmi přínosně zaplňuje jedno z bílých míst na mapě dějin české audiovizu. Čím blíže se text dostává k přítomnosti, tím je zjevnější, že vznikl ve spolupráci s Asociací českých filmových klubů, která LFŠ v posledních letech pořádá. Nejde vyloženě o propagační publikaci, autor si až do konce udržuje střízlivý badatelský odstup, neopomíná organizační improvizaci, problémy s financováním nebo kolísavou

úroveň odborných úvodů, ale spíš než aby *Filmovka* detailněji rozebírala kontroverze spjaté například se silně medializovaným odchodem Jiřího Králíka z vedení LFŠ, připomíná v pozdějších kapitolách soupis dosažených úspěchů.

První českoslovenští klubisté

Stejně jako později Letní filmová škola, také filmové kluby byly aktivitou nacházející se na pomezí mezi státní kontrolou a alternativní kulturou. První z nich začaly v Československu spontánně vznikat už ve druhé polovině padesátých let. V prostředí centralizované filmové distribuce, kdy chtěl mít stát dokonalý přehled o tom, kdo, kde a co promítá, na ně ale zprvu bylo pohlíženo s nedůvěrou. K jejich profesionalizaci a pevnějšímu propojení sítě filmových klubů došlo v Československu na rozdíl od zemí jako Francie relativně pozdě.

V klubech se promítaly filmy mimo oficiální distribuci a mimo rámce, do nichž je jinak vsazovaly distribuční orgány typu Ústřední půjčovny filmů. Snahou proto bylo lektory klubů vzdělávat, indoktrinovat. Právě za tím účelem se v roce 1964, kdy již filmové kluby spadaly pod Československý filmový ústav (ČSFÚ), uskutečnil Seminář filmových klubů. První (nebo nultý) ročník uspořádal Stanislav Zvoníček – ředitel ČSFÚ a předseda Československé federace filmových klubů – na Střední průmyslové škole v jihočeských Čimelicích. Na místo se sjelo asi padesát zástupců československých filmových klubů, kteří během šesti dnů zhlédli osmnáct filmů.

Od počátku šlo o platformu k setkávání, navazování kontaktů a seznamování účastníků s filmovými novinkami i klasikami v širším politickém a kulturním kontextu, který zajišťovaly odborné úvody a přednášky. Později začala vznikat také lektorská skripta, překládaly se odborné texty, formálně i neformálně se diskutovalo o filmové teorii a historii. Od druhého ročníku se seminář přesunul do Písku, kde se po třináct let rozvíjel jak programově, tak kapacitně (počet pravidelných účastníků se koncem šedesátých let pohyboval okolo dvou stovek). Akce tak postupně získala srovnatelné profesionální zázemí jako jiné zavedené filmové přehlídky.

Léta normalizace

K přejmenování Semináře na Letní filmovou školu došlo až v normalizačním roce 1975, po zrušení Československé federace filmových klubů a personálních změnách ve

vedení ČSFÚ. Celkovou koordinaci i programovou strukturu LFŠ zpočátku zajišťovala Eva Olivová. Zatímco v šedesátých letech se promítalo takřka vše, co se v archivech podařilo najít, i filmy nedoporučené nebo zakázané (s autorskými právy si přitom nikdo moc nedělal hlavu), za normalizace zesílil důraz na ideovou úroveň programu. V rámci usměrňování výchovy klubistů začali na LFŠ přednášet funkcionáři z vedení Československého filmu a účast na přednáškách byla kontrolována.

Každý účastník musel absolvovat určité množství projekcí a přednášek a vypracovat písemnou práci, kterou hodnotila odborná komise. Kdo prošel, dostal diplom a průkaz lektora. Dobové ideologii byl přísněji podřízen i program. Promítaly se filmy ze SSSR a jiných spřátelených socialistických zemí, z Číny, Polska, Maďarska nebo Kubu. Z velké části šlo o díla prezentovaná o několik týdnů dříve na karlovarském festivalu. S patřičnou kontextualizací se ale do programu dařilo propašovat i jinak zapovězené americké filmy. „Cenou za promítání filmů *Rosemary má děťátko*, *Vymítač ďábla*, *Lenny*, *Serpico* a *Absolvent* byla [...] přednáška na téma ‚Současné [negativní] tendence kapitalistických kinematografií‘“, čteme například v jedné z kapitol. Protože se nepočítalo s pozdějším nasazením do distribuce, mnohé snímky byly opatřovány simultánním překladem přímo na místě.

Vedle filmového vzdělávání měla ale LFŠ nadále i společenský rozměr. Dlouho po skončení poslední projekce probíhaly diskuze v píseckých restauračních zařízeních. Díky nehierarchizovanému pojetí si mezi sebou vyměňovali názory filmaři s diváky i organizátory. Společně vytvářeli unikátní komunitu a uvolněnou atmosféru, která podle výše zmíněného Michaela Málka připomínala obří mejdan. S Pískem ale LFŠ nezůstala spjata natrvalo. Kvůli technickému zázemí i kapacitním limitům se v průběhu let několikrát stěhovala. Po Písku následovaly Hořovice, Uherské Hradiště, Strážnice, Světlá nad Sázavou, Trutnov a nakonec v roce 1992 definitivní přesun zpět do Uherského Hradiště. Výjimku představoval rok 1997, kdy se akce kvůli povodním na poslední chvíli přesunula do Jihlavy.

Porevoluční znovuzrození

Po roce 1989 filmové kluby ztratily své výsadní postavení. Jejich návštěva už nepředstavovala projev vzdoru vůči režimu. Filmy, o kterých do té doby mnozí jen četli v časopisech, se staly dostupnějšími, komunitní promítání nahradily videopůjčovny (sál

pro videoprojekce měla od roku 1987 i LFŠ). Letní filmová škola tak po emancipaci od státu procházela krizovým obdobím, kdy bojovala o sponzory i relevanci. Výrazný propad zájmu vedl v roce 1993 k zásadnímu rozhodnutí otevřít festival nejen klubistům a jejich příbuzným a internistům z filmového průmyslu, ale široké veřejnosti. Za proměnou stál tehdejší ředitel Městských kin v Uherském Hradišti Jiří Králík a jeho spolupracovníci (mj. Radana Korená a Jan Lukeš, který v doprovodném rozhovoru mj. vzpomíná, jak jej překvapilo, že mladí autoři začali za psaní pro *Festivalové listy* požadovat honorář).

S nástupem Králíka došlo rovněž ke generační obměně a také program se víc zaměřil na mladší publikum. Nově do něj byly zařazeny cykly školní tvorby FAMU nebo Zlatý fond světové kinematografie, který měl cinefilní mládeži představit klenoty světového filmu. Akce se také poprvé zúčastnila velká zahraniční hvězda, anglický režisér Peter Greenaway. Zájem médií i návštěvníků začal pozvolna znovu stoupat. S ohledem na narůstající počet zájemců se rozšiřovala programová nabídka (každý ročník měl velký zastřešující cyklus typu „Film a dětství“ nebo „Film a revoluce“) i počet promítacích míst. V roce 1996 přijelo 1200 lidí, těsně před tím, než byl Králík po několika ztrátových ročnících odvolán, jich bylo okolo pěti tisíc.

Nový organizační tým byl sestaven na podzim 2007. Uměleckým ředitelem se stal Pavel Bednařík. Díky klíčové půjčce města bylo překlenuty ztráty, resp. splaceny dluhy, došlo k finanční stabilizaci akce, zavedení systematičtější dramaturgie a rozšíření doprovodného programu (koncerty, workshopy, divadelní představení, literární čtení, výstavy...). V roce 2011 převzala umělecké vedení Iva Hejlíčková s Janem Jílkem.

Letní filmová škola se od svých skromných začátků v Písku proměnila v jednu z nejvýraznějších kulturních událostí v České republice, která má cca třicetimilionový rozpočet a každý rok ji navštíví okolo 4000 akreditovaných účastníků. Stále si přitom uchovává neformální ráz. Balancování mezi svobodou a strukturovaností, výchovou a zábavou zůstává jejím základním rysem. Uvedené napětí činí zejména první dekády její historie tak poutavými. Jan Bergl danou historii sleduje s citem pro detail i širší kulturní a politické souvislosti. Přes určitou repetitivnost posledních kapitol je *Filmovka* cenným textovým – a díky bohatému fotografickému doprovodu i obrazovým – svědectvím o tom, jak kulturní instituce vznikají, přežívají krize a postupně se profesionalizují, aniž by nutně ztratily původní étos.

Jan Bergl, *Filmovka – 50 letních filmových škol*. Praha: Grada, AČFK 2025, 304 stran.